

Лис Микита

Автор:

Іван Франко

Лис Микита

Іван Якович Франко

Іван Франко

ЛИС МИКИТА

Пісня перша

Надійшла весна прекрасна,

Многоцвітна, тепла, ясна,

Мов дівчина у вінку;

Ожили луги, діброви,

Повно гамору, розмови

І пісень в чагарнику.

Лев, що цар є над звірами,

Пише листи з печатками,

Розсилає на весь світ:

«Час настав великих зборів!

Най зійдесь до царських дворів

Швидко весь звірячий рід».

Ось ідуть вони юрбами,

Мов на відпуст з корогвами —

Все, що вие, гавка, квака;

Лиш один мов і не чує,

В своїм замку, знай, ночує —

Лис Микита, гайдамака.

Ой, не даром він ховаєсь!

Знать, сумління обзиваєсь:

«Кривдив ти звірячий люд!»

Тим часом в своїй столиці

Цар засів поруч цариці,

Щоб творити звірам суд.

Перший вийшов Вовк Неситий.

«Царю, – каже, – від Микити

Вже мені хоч пропадять!

Діток моїх б'є, кусає,

А Вовчицю обмовляє

Так, що й сором повідать!

А й мене – хіба ж то чесно? —

Як він хитро і облесно

Мало в гріб раз не ввігнав!

Се було ще того разу,
Як я з царського указу
Мировим суддею став.

От до мене вбіг Микита:
«Вовче, справа знаменита!
Штири барани ось тут.
Їм лишилася по батьку
Гарна частка поля в спадку,
І на твій здаються суд.

Бачиш, почали свариться,
Ані руш ім поділиться —
Геометри в них нема.
Я веду їх в сюю нетру:
Будь ім ти за геометру, —
Праця буде недарма».

Втішивсь я – нема що крити.
Бачте, баранів мирити
Дуже я люблю над все:
Як зроблю ім справу в поли,
То вам жаден з них ніколи
Вже рекурсу не внесе.

От я швидко збираюся,
З баранами вітаюся —

Хлопці повні, як стручки!

«Ну-бо, хлопці, поспішімо,

На той спорний ґрунт ходімо!

Маєте пальки, дрючки?»

«Все є, – кажуть, – все готове!»

Вийшли в поле Баранове,

Стали мірять – ні, не йде!

Тут замного, там замало,

Вшир не хочуть, вздовж не стало,

Бо тут ліпше, там худе.

Далі каже Лис Микита:

«Тут одна лиш стежка бита

Вас до правди заведе.

Вовче, стань на середині,

А з них кождий в сій хвилині

На ріг ниви най іде.

Станьте й стійте там спокійно,

Кождий уважай подвійно!

Як я крикну: раз, два, три! —

То з вас кождий без уговку

Якнайшвидше к пану Вовку

Що є сили просто дри!

Хто найшвидше дочвалає,

Вовка з місця геть зіпхає,

Матиме найбільшу часть.

Зрозуміли?» – «Зрозуміли!» —

«Ну, ставайте ж, і до ціли

Най вам бог добігти дасть!»

Всередині став я радий,

Не доміркувався зради,

А Микита на межи

Аж у собі радість тисне —

Як не гаркне, як не свисне:

«Раз-два-три! А враз біжи!»

Ледве крикнув Лис Микита —

Гей, як рушили з копита

Барани у той сам час!

А як збилися докупи,

То, вам наче штири ступи,

В мене гопнули нараз.

Штири барани відразу

Мої кості на логазу,

Бачилося, потовкли;

Я лиш зіпнув, закрутився

Та й на землю покотився,

Очі кров'ю заплили.

Та прокляті бараниська
Не вважають, що смерть близька,
Що зомлілий я лежу:
Сей рогами звідси пхає,
Той в противний бік штовхає,
Щоб посунути межу.

Довго ще так правувались,
Щохвилини розбігались
Та й рогами в мене бух!
А Микита, той собака,
Реготавсь, аж лазив рака,
Що так з мене перли дух.

І були б за нюх табаки
Там на вічну ганьбу таки
Вовка вбили барани,
Та, дав бог, моя Вовчиця
Там надбігла подивиться, —
Аж тоді втекли вони».

Хоч як жалібно сю повість,
Мов сумную дужу новість,
Вовк цареві голосив,
То цариця хихоталась,
Та й цар, щоб не знявся галас,

Ледве в собі сміх душив.

Гектор, Цуцик, неборака,

Став на лапки та й балака:

«Царю, страже наших прав!

Ковбаси я мав шматочок

Та й сховав її в куточок, —

Лис і тую в мене вкрав!»

Кіт Мурлика скочив жваво:

«Бач, яке собаче право!

Ковбаса була моя!

Що Лис злодій, я не спору,

Але ковбасу в ту пору

В ковалихи викрав я!»

«Чиста правда, що й казати, —

Рись почав так промовляти, —

Лис Микита злодій є.

Він сумління, честь і віру

За дриглі, горівки міру

Без вагання продає.

Таж то нехрист, таж то Юда!

Патріот – у нього злуда!

Хто ж добра б від нього ждав?

Знаю я його натуру!

Він царя б жидам на шкуру

За свинини фунт продав.

Заяць ось – душа спасенна,

Як жие, ні в ніч, ні денно

Зла нікому не хотів.

Ну, пішов він до Микити,

Той, бач, мав його навчити

Тропарів і кондаків.

Ой, гірка була наука!

Лис відразу взявсь до бука, —

А прийшли на п'ятий глас,

Він струснув Зайця, мов грушу;

Був би витряс з нього й душу,

Якби я його не спас».

Аж ось виступив до трону,

Щоб взять Лиса в оборону,

Стрий його, Борсук Бабай.

«Добре то старі казали:

Жди від ворога похвали!

Що тут наплели, гай, гай!

І не сором вам, Неситий,

Власну ганьбу розносити,

Відгрівати давню пліснь?

А ви краще б нагадали,
Як ви з Лисом вандрували, —
То правдива, свіжа піснь.

Вірним другом був Микита,
Але ваша злість несити
Злом платить найліпшу річ.
Раз ото степами йшли ви,
Голод мучив вас страшливий,
Хоч коліна власні їж!

Аж тут чути: «Гатьта! Вісьта!»
Їде шляхом хлоп до міста
З рибою на торг, мабуть.
«Гей, – Лис каже, – мисль щаслива!
Брате, буде нам пожива,
Лиш гляди та мудрий будь!»

Скочив Лис з одного маху,
Бач, і впав посеред шляху,
Мов здохлий, простяг лапки.
І лежить отак простертий —
Він же ж міг пожити смерті
Від мужицької руки!

Хлоп над'їхав – що за диво!
З воза зліз, за камінь живо,

Щоб його добити там.

Далі бачить – він не диха!

«От мій зиск, – промовив стиха, —

На клапаню буде блам».

Взяв Микиту за хвостину

Та й на віз між рибу кинув,

Сів і їде в божий час.

А Микита, той проноза,

Ну ж метати риби з воза,

В кадці лиш лишився квас.

Риб не стало, Лис мій в ноги!

Здибав Вовка край дороги, —

Той остатню Щуку мене.

«Ну-бо, брате Миколайку,

Ти лишив для мене пайку?

Погодуй тепер мене!»

«О, – говорить Вовк Неситий, —

Осьде пай твій знаменитий!

На, смакуй, та не вдавись!»

І – зміркуй безодню злості! —

Дав йому лиш самі ості

З риб, що вкрав так сміло Лис!

А для Зайця річ нелюба,

Що надрав учитель чуба?

Ніби нас не драли всіх?

Хто ж то бачив, щоб наука

Йшла до голови без бука?

Се розмазувать – лиш сміх.

А той Цуцик, Гектор куций,

Сам спіймавсь на своїй штуці!

Кіт Мурлика нам сказав:

«Ковбасу ту знакомиту,

За що скаржить він Микиту,

Сам він у Мурлики вкрав.

Мій братанок – муж побожний.

Всякий проступок безбожний

Є для нього наче хрін.

Ось вже цілий рік минає,

Як твердий все піст тримає,

Не бере в рот м'яса він.

Я вже сам не раз журився,

Що так голодом зморився...» —

Тут урвав нараз Бабай, —

Бач, кумпанія чимала

Бог зна звідки причвалала

З криком, шумом в царський гай.

Старий Півень перед веде,
За ним по два у ряд іде,
Носять мари на плечах:
А на марах Курка лежить,
За марами весь рід біжить —
Плач і лемент, ох і ах!

Півень перед тронім царським
Крикнув тенором лицарським:
«Милосердя, царю мій!
Вся надія наша вбита!
А убійця – Лис Микита!
Най нас суд розсудить твій.

Ми в монастирі святому
Проживали й зла нікому
Не чинили. Та не раз
Бачив я, що попід брами
Лис мишкує, – все за нами
Своїм хижим оком пас.

Я сі штуки добре знаю,
Своїм дітям повідаю:
«Стережіться, крий вас біг!
В ліс мені не вибігати,
Бо там ворог наш зубатий,

Він життя вас збавить всіх.»

Аж тут раз стук-стук до брами:

В волосянці перед нами

Став Микита, як монах,

Повітав нас благодаттю

І з цісарською печаттю

Лист отвертий мав в руках.

«Ось вам, – каже, – лист безпеки!

Каже цар, щоб відтеперки

Між звірами був спокій,

Щоб братався Вовк з Вівцями

І щоб я навіки з вами

Був як друг, як брат, як свій!

Бач, пустинником я стався

І від м'яса відцурався,

Їм лиш зілля й дикий мід.

Мир вам, діти! Жийте з богом!»

І, вклонившись за порогом,

Він пішов собі у світ.

«Ну, – тут дітям я говорю, —

Воля, діти! Можна з двору

Нам по стернях погулять!»

Радість, втіха, спів між нами!

Всі ми рушили до брами, —
Та не всім прийшлося вертатъ.

Лиш ми вийшли, – гульк, з укриття
Як не скочить Лис Микита
Та й хахап мою дочку!
Я як крикну: «Кукареко!»
Але він вже був далеко,
Вже сховався у ліску.

Я кричу, мов в дзвони дзвоню...
Вірні пси за ним в погоню
Кинулись – та, боже мій! —
Принесли лиш труп бездушний!..
Так той злодій непослушний
Зневажає наказ твій!»

Цар сказав: «А що, Бабає?
Дуже острий піст тримає
Твій братанок! Бачиш сам,
Як то він спасає душу!
Ні, кінець зробити мушу
Всім подібним хапунам!»

І Медведя зве, Бурмила:
«Як тобі в нас ласка мила,
Друже, меч свій прив'яжи,

Йдти до Лиса, – най, мосьпане,
Зараз тут на суд мій стане, —
Строго-строго накажи!

А вважай на ту падлюку,
Щоб не вдрав яку він штуку,
Бо то, брате, хитрий звір!» —
«Що, мене б він смів дурити?»
Закричав Медвідь сердитий
Та й потяг в Микитин двір.

Пісня друга

Гей, хто в лісі не буває,
Той не бачив, той не знає,
Як Микита Лис жиє.
Лисовичі – славний замок.
Не один там хід і ганок,
Ям, скриток чимало є.

Лис Микита в своїй буді
Спочива собі по труді,
Аж нараз почув: стук, стук!
Глянув – ой, небесна сило!
Аж се сам Медвідь Бурмило,

А в руках страшений бук.

«Гей, Микито! Де він, ланець?

Виліжай! Ось я, післанець

Від саміського царя!

Наробив ти зла багато,

Злий на тебе Лев, наш тато, —

То й спокутувать пора!

Кличе цар тебе на суд:

«Най мені явиться тут

Лис Микита, гайдамака!

А не хоче йти в мій двір, —

На тортури, під топір!

Най пропаде, мов собака!»

Лис Микита зчулив вуха,

Коло брами пильно слуха

Тих грізних медвежих слів.

«Ех, – гадає, – що б зробити,

Сього дурня раз провчити,

Щоб так гордо не ревів!»

Хитро в шпарку зазирає,

Чи де засідки немає?

Але ні, Бурмило сам!

Ну, тоді він вийшов сміло,

Втіхою лице горіло:

«Вуйку, ах, вітайте ж нам!

Вуйку, ви ж се? Бійтесь бога!

Так далекая дорога,

А такий надворі сквар!

Ви втомились, ви без духа,

Піт вам скрізь тече з кожуха!

Що ж то, наш вельможний цар

Інших вже послів не має,

Що найліпших посилає,

На найстарших труд валить? —

Ну, подвійно рад я тому,

Що хоч раз до мого дому

Гість так чесний загостить.

Суд для мене – з маслом каша!

Знаю-бо, що мудра ваша

Рада захистить мене.

А як ви за мене слово

Скажете, то все готово,

Царський гнів тяжкий мине.

Вуйку, ми ж одного роду!

З вами я в огонь і в воду!

Лиш сю нічку ще заждіть!

Гляньте, небо замрячене,
Ви втомилися, а в мене —
Вибачте – болить живіт».

«А се що тобі, небоже?» —
«Ох, вуйцуню, страх негоже!
Я ж пустинник, то й не слід
М'яса їсти. Ось я мушу,
Щоб не брать гріха на душу,
Ссати той обридлий мід».

«Мід? – аж крикнув пан Бурмило. —
Мід обридлий? Божа сило!
Я ж за мід би й душу дав!
Де він? Де його купуеш?
Як мене ним утрактуеш,
Вір – не будеш напікав».

«Вуйку, —каже Лис, —се жарти!»
«Жарти? Дай лиш зо три кварта,
То й присягою скріплю!
Мід – се райський корм чудовий!
Все за мід я дась готовий,
Над усе я мід люблю!»

«Га, як так, мій вуйку милий,
То ходім! Хоч в мене сили

Дуже мало – що робить!

Розказ твій – то голос з неба.

Для так чесних гостей треба

Сил, здоровля не щадить.

Недалеко тут – ось тільки

Буде відси зо чверть мильки —

Є багатий хлоп Охрім.

В нього меду тьма безбожна,

Що не то що їсти можна,

Але хоч купайся в нім!»

«Ой! – зітхнув Медвідь Бурмило. —

Аж на серці замлоіло!

Ну, Микито, ну, біжим!»

Сонце сіло вже за гори,

Як добігли до обори,

Де багатий жив Охрім.

На землі там, близь города,

З дуба грубая колода

Бовваніла. Майстер Гринь

Хтів поздовж її лупати,

То й почав з кінця вже гнати

Здоровенний в щілку клин.

З на дві п'яді вже отверта

Щіль була; колода вперта

Про тото не трісла ще,

Лиш від клина заскрипіла,

Ніби зуби заціпила,

Прохрипівши: «Ов, пече!»

«Вуйку! – шепче Лис Микита. —

Ось колода ся відкрита —

Ти пощупай їй під бік!

Хоч крива вона та сіра,

Та в ній меду, що не міра,

Відси й я не раз волік.

Глянь, вже темно по долині.

Хлоп давно лежить в перині,

Тож нічого ти не бійсь!

Їж досхочу в ім'я боже!

Я постою на сторожі...

Ну лиш, сміло в шпарку лізь!»

«Спасибіг тобі, небоже! —

Рік Бурмило. – Стій, щоб, може,

Не надліз який злий дух!

Ой, вже чую запах меду!

Ти, небоже, стань спереду,

На до рук отсей обух!»

І за сим Медвідь Бурмило

Лапи, голову й карчило

В ту широку щіль запхав;

Лис тим часом трах! обухом

Клин із дуба вибив духом,

І Бурмила дуб спіймав.

«У! – сказав дуб. – Є ще сила!»

Гей, як вхопить він Бурмила,

Аж стріщав у нього лоб.

«Вуйку! – крикнув Лис Микита, —

Правда, шпарка знаменита!

Знав, де мід ховати, хлоп».

А Медведя заціпило!

Стогне, сапа мій Бурмило,

Але дуб трима й трима.

Шарпнув вуйко зо три рази,

Затріщали лапи й в'язи,

Але вирвати – дарма!

«Вуйку, – каже Лис, – як чую,

Дуже вам медок смакує,

Та, мабуть, вас муха тне.

Їжте ж, але міру майте,

Бо, як об'їстесь, знайте:

Мід вам пупом поплине».

Та Медведю не до меду!

Крутить задом, а спереду

Дуб держить, мов у кліщах...

То він шарпне, дряпне, смикне,

Далі з болю як не рикне,

Аж почули в небесах.

Лис на кпи його здійсмає:

«Бач, як вуйко мій співає!

Вуйку, що за нута се?

Вуйку, вуйку, будьте тихо!

В хаті світло – буде лихо!

Вуйку, хлопа біс несе!»

А Охрім, багач-мужик,

Пробудився, – що за рик?

Виглядає у квартиру —

Що за диво? При колоді

Щось чорніє... Може, злодій!

Хлоп хапає за сокиру.

Вибіг з хати, приглядаєсь:

Се Бурмило борикаєсь!..

Репет підійма Охрім:

«Гей, сюди, сусіди любі!

Ось Медвідь зловився в дубі!

Гей, Медведя бить біжим!»

У! Кипить в селі тривога,

Наче ті вовки з берлога,

Позривались мужики.

В чім хто був, в тім вибігає,

Що попало, те й хапає

Як оружжя до руки.

Як прискочуть до Бурмила —

В сього ціп, у того вила,

В баби кочерга в руках,

А Охрім з тяжким обухом —

Кинулись на вуйка духом!

Лиш луп-цуп! та трах-тарах!

Біль додав Бурмилі сили:

Як не шарпне – боже милий!

Шкіру всю з чола зідрав!

Ще раз шарпнув – вирвав лапи,

Але шкіру й кігті-дряпи

Дуб, немов своє, забрав.

«Вирвавсь! Вирвавсь!» – закричали

Люди, врозтіч поскакали,

А Бурмило трух-трух-трух!

В ліс, у корчі збіг борзенько,
Ліг та стогне так тяженько,
Мовби з нього перло дух.

Аж тут суне Лис Микита.
«Ну, вуйцуню, – мовить, – сита
Вже душа? А добрий мід?
Та й гаразд ви попоїли!
Хочете, я щонеділі
Справлю вам такий обід!

Ой, а я трохи не плакав,
Як там з вами хлоп балакав:
Я гадав, що буде бить.
Ну, та бачиться, ви чемно
З ним розстались, – дещо, певно,
Вам за мід прийшлося платить.

Е, що бачу! Ви з гризоти
Вбрались, ніби на зальоти,
У червоні сап'янці!
А сю шапочку червону
Де купили? Чи додому
Несете її доньці?..»

Так Микита насміхався,
А Бурмило лиш метався

Та бурчав собі під ніс.

Аж на третій день ходою

Він з тяженькою бідною

Ледве в царський двір приліз.

Як побачив цар ясенний,

Що Медвідь такий нужденний,

То аж руки заламав.

«Гей, Бурмило, любий друже,

Хто се збив тебе так дуже

Та зо шкіри обідрав?»

«Царю, пане! – рік Бурмило, —

Горенько мене постигло!

Се Микита все зробив.

Через нього муки много

Я приняв, – ох, мало свого

Я життя не загубив!»

Ух! Затупав цар ногою!

«Я короною ось тою

Заклинаюсь: не уйде

Сей злочинець злої муки!

Дай мені його у руки,

То до завтра не дожде!»

Потім трохи мислі ладив

І з сенатом раду радив:

Щоб Микиту взять на гак,

Постанову мав велику.

Приклика Кота Мурлику

І до нього мовить так:

«Ти, мій вірний Кіт Мурлика,

Хоч постава не велика,

Та розумний ти за трьох.

Ось тебе я шлю: піди ти

Сам до Лиса до Микити,

У його зlodійський льох.

І кажи, щоби як стій

Він у двір явився мій!

Загрози йому, що гака

Не мине й тяженьких пут,

Як на суд не стане тут

Лис Микита, гайдамака!»

Кіт Мурлика поклонився

І в дорогу спорядився,

Хоч по шкірі дер мороз;

Страх не рад він був тій честі,

Та що цар дав, іж до решти!

Сперечатися не мож.

Пісня третя

Кіт Мурлика до дороги

Добре взяв за пояс ноги,

В торбу впхав печену миш

І лісочком, холодками,

Так на підвечерок самий

Він прибув до Лисович.

Стукнув в браму, дожидає...

Лис в квартиру виглядає.

Кіт Мурлика шапку зняв,

Поклонивсь йому низенько,

Привітав його борзенько

Та й такі слова сказав:

«Не прогнівайся, нанашку!

Не приніс я жадну фрашку,

Але царський вам наказ:

Другий раз се цар, наш владця,

Через свого післанця

На свій суд ось кличе вас.

Що тут довго говорити!

Дуже цар на вас сердитий,

Тож я раджу вам: ходіть!

Цар поклявся на корону:

Як не ставитесь до трону,

То пропащий весь ваш рід».

«Мурцю! – скрикнув Лис Микита.

От не ждали! От візита!

Боже милий, як я рад!

Ну, ходи в мої обійми!

А про те казать не смій ми,

Щоб як стій іти назад!

Таж Лисиця, твоя тітка,

Так тебе видає зрідка,

Що не пустить нас під ніч.

А маленькі Лисенята,

Чи ж вони пустили б брата?

Ні, то неможлива річ!

Повечеряєм гарненько,

Проспимось, а раненько

Холодком – та й в божу путь!

Я про царський суд не стою.

А що рад піду з тобою,

Ти про сее певний будь!

Он з Медведем інше діло!

Ти розваж: прийшов Бурмило,

Мов розбійник, у мій двір.

Та й до мене з криком, фуком,

З величезним в лапах буком —

Я ж малий, слабенький звір!»

«Ой, нанашку, – рік Мурлика, —

Ласка ваша завелика...

Але ліпше ми не ждім!

Ніч чудова, місяць світить...

Попрощайте жінку й діти,

Та й у путь як стій ходім!»

«Мурцю, – каже Лис, – май розум!

Ніч не тітка, ми не возом

Будем їхать, ні літять.

Всяка погань лісом лазить,

Ну ж но хто на нас наважить!

Ні боротись, ні втікати!»

Ті слова Кота Мурлику

Кинули у дрозд велику.

«Ваша правда, – він сказав, —

Мушу на ніч вже лишиться...

Та скажіть, щоб поживиться,

Де б я тутка що дістав?»

«Що ж, не гнівайсь, Мурцю дільний!

Чоловік я богомільний,
Піст твердий держу день в день.
Та тобі вже я придбаю
Найсмачніше, що лиш маю:
Крижку меду з'їж лишень!»

«Меду? Тьфу! – відрік Мурлика.–
Най Бурмило мід той лика!
Ним мене ти не вкормиш!
Та у вашому фільварку
Чей же є де в закамарку
Хоч одна порядна миш?»

Лис Микита рік до Мурка:
«Ти жартуєш! Навіть турка
Я б мишми не трактував!
Що ти видумав, небоже!
Миші їсти!.. Милий боже!
Про таке я й не чував!

Та як мишей ти бажаєш,
Мурку любий, – тут їх маєш,
Що хоть ними гать гати!
Тут у війтовім будинку
Мишей тьменна тьма, мій синку,
І близенько нам їти!»

«Ах, нанашку мій наймильший,

Поведіть мене на миші!

Я на миші дуже звик!» —

«Добре! Так ходи ж за нами!»

І полізли бур'янами,

Аж де вийтів був курник.

Там в стіні діра пробита,

Нею часто Лис Микита

Ніччю в курятник гостив;

Вчора ще пустив він крові

Війтовому Когутіві,

Аж Когут і дух спустив.

Війт, зо злості зчервонівши,

З Когута лиш пір'я вздрівши,

Крикнув: «Ні, вже не стерплю!

Мушу злодія зловити!»

Край вікна дав присилити

Мотузяную петлю.

Лис Микита се пронюхав

Та й говорить: «Мурку, слухай,

Як там мишки цвіркотять,

Мов горобчики невинні!

А ось тут і дірка в глині —

Тільки влізти та й хапать!»

«А безпечно ж тут, нанашко?

Нині за біду не тяжко,

А вийти – то хитрий люд!» —

«Га, – говорить Лис зрадливий, —

Хто занадто боязливий,

Най такий покине труд!

Всередині там не був я

І про хитрощі не чув я,

Та коли боїшся ти,

То ходім раніш додому,

Повечеряєм по-свому:

Редьку й медові соти».

Кіт Мурлика застидався.

«Що, гадаєш, я злякався? —

До Микити він озвався. —

Страх не є котяче діло!»

І у дірку скочив сміло,

І шасть-прасть! в сильце спіймався.

Ой, повис він у воздухах,

Затріпавсь, та по тих рухах

Шнур ще дужче горло стис.

Кинувсь – вдаривсь до одвірка!

А згори, де клята дірка,

Заглядає зрадник Лис.

«Ну, що, Мурцю мій наймильший, —

Каже він, – смакують миші?

Правда, що за пишний смак!

Хочеш солі? Я покличу,

Або в вйта сам позичу, —

Чи волиш все їсти й так?..

Ого-го, вже й ти співаєш!

Але славний голос маеш!

Тенор! Ах, люблю на смерть!

Жалібно, аж ллється в душу!..

Ох, бігме, я плакати мушу...

Ну, спасибіг за концерт!»

Раптом двері заскрипіли,

Війт роздягнений, спотілий

З палицею сам впада;

А за ним сини і слуги,

Сей з ременем, з буком другий —

Ось де Муркові біда!

«Бийте злодія! – війт крикнув. —

Вчора Когута нам смикнув!

Бийте, поки спустить дух!»

І луп-цуп! летять удари...

Мій Мурлика з уст ні пари,

Мов осліп уже й оглух.

«Бийте!» – вїйт кричить і кропить.

Втім Мурлика скік! Як вхопить

Пана вїйта за сам ніс!

Хруп та й хруп, мов миш велику,

Кігтями роздер всю пику,

Мовби гречку грабав біс.

«Гвалт! Рятуйте!» – крикнув з болю

Вїйт і впав, як сніп, додолу.

Всі до нього. – «Гей, світїть!

Гей, води? Гей, губки, вати!»

Кинулися кров спиняти, —

Вже й не в голові ім Кіт.

А в Кота тверда натура:

Лиш відсапав та й до шнура,

Взявся гризти і кусать.

Далі шарпнувся щосили,

Шнур урвався, і в тій хвили

Кіт свобідно міг гасать.

Ну, він мишей відцурався,

В курнику й не обзирався,

А, задравши хвіст, як міг
Драпнув в дірку та до ліса,
А лісами, мов від біса,
Просто в царський двір прибіг.

Як уздрів його Лев-батько,
Збитого, мов кисле ябко,
З злості аж позеленів.

«Що? – кричав звірів правитель. —

Чи знов сміє той урвитель

Насміхатись з моїх слів?

Ні, вже того забагато!

Будь я пес і пес мій тато,

Коли се йому прощу!

Військо шлю на гайдамаку!

Скоро зловлю, – на гілляку

І гніздо все розтрощу!»

Грізно цар ревів і тупав,

Був би Лиса з кістьми схрупав,

Якби мав його в руках.

Аж як гнів пройшов безмірний,

Виступив Бабай покірний

І сказав при двораках:

«Царю, явна річ, не скрита:

Вольний є козак Микита,
Право ж каже тричі звать
Винного на суд твій, пане.
Аж як третій раз не стане,
Суд заочний видавать.

Що в тім правди чи неправди,
Що про нього клеплють завжди,
В те не входжу, – та для всіх
Рівне право! Тож пошли ти
І мене ще до Микити,
Чей, прийде до твоїх ніг».

Цар махнув лиш головою,
Дав знак згоди булавою,
Та ні слова не сказав;
А Бабай як стій зібрався,
У дорозі поспішався,
В Лисовичах на ніч став.

Пісня четверта

Лис собі в вечірню пору
З діточками коло двору
Розмовляючи гуляв,

Аж тут голос у діброві
Обізвався: «А, здорові!
Ось до вас я причвалав!»

«Ах, Бабай! Чи ти се, стрику?
Ну, мабуть, якусь велику
Новину несеш до нас!
Ти втомився? Ти сумуеш,
Ну, до хати! Заночуеш,
То й балакать буде час».

Всі гарненько привітались,
Про здоров'я розпитались,
Випив вишнячку Бабай.
Сів на приспі, віддихає, —
Лис про царський двір питає:
«Ну, балакай, не зітхай!»

«Гей, синашу, схаменися, —
Так сказав Бабай до Лиса, —
Що за збитки робиш ти?
За що ти з післанців кпишся?
Чи на правду ти боїшся
На той царський суд іти?

Я ж гадаю, синку милий,
Що ти зможеш в одній хвили

Ворогам заткати рот.

Адже всі їх глупі мізки

Проти твого стоять тріски!

Отакий то весь народ!»

«Правду кажеш, любий стрику, —

Рік Микита, – і велику

Ти охоту в мні підвів.

Що ж, піду! Най всі побачуть!

Хто сміється, ті заплачуть.

Цар на ласку змінить гнів!

Хоч там цар на мене лютий,

Та він знає, що в мінуту

Небезпечні, в чорний день

Всі торочать не до ладу,

Але дати мудру раду

Вміє тільки Лис оден».

І ввійшли оба в світлицю,

Привітав Бабай Лисицю,

Всі засіли край стола.

Лисенята Міцько й Міна

Повлазили на коліна —

Живо гутірка пішла.

«Дуже лютий цар, Бабаю? —

Рік Микита. – Знаю, знаю,
Жаль йому медвежих мук!
Та в нас був старий рахунок, —
Довго ждав я на трафунок,
Щоб дістать його до рук.

Тому літ ще небагато,
Як Бурмила Лев, наш тато,
Губернатором зробив
На підгірські наші бори,
Щоб звірячі справи й спори
Всі по правді він судив.

Оттоді-то Вовк Неситий
Напосівсь мене здушити,
А з Бурмилом змову мав;
І на суд губерніальний
За мій помисл геніальний
Перший раз мене позвав.

Що за помисл? Слухай, друже!
З Вовком раз, голодні дуже,
На поживу вийшли ми.
День. У церкві дзвін десь дзвонить, —
Та нас голод з лісу гонить
Серед лютої зими.

До села йдем обережно,
Нюхаемо, де би можно
Чим масненьким поснідать, —
Аж тут сала, м'яса запах
Не лиш в носі, а аж в лапах
Закрутив нам – хоч тут сядь!

Тії пахощі нас гарні
До попівської спіжарні,
Мов по нитці, довели.
Стали ми довкола нюхать,
Чи безпечно всюди – слухать,
Аж віконце ми знайшли.

Страх тісне було віконце.
«Лізем, Вовче?» – «Лізем конче! —
Каже Вовк, – Ти перший лізь!
Глянь, чи де нема заліза!
За тобою й я полізу —
(Так Вовк каже) – лізь, не бійсь!»

Я проліз досить вигідно,
Роздивився. «Лізь вільно!» —
Так до Вовка я сказав.
Він голодний був, тоненький,
Ну, та в отвір той вузенький

Ледве тулуб свій пропхав.

А в спіжарні – боже кріпкий!

Світ затьмився нам до дрібки,

Стільки там добра для нас:

М'яса, сала, вуженини,

Штири пілті солонини

І довжезний ряд ковбас.

Став я думать, міркувати,

Як тут господарювати, —

Та мій Вовк мов оцапів:

Перший полоть хап зубами!

Рве, куса, гризе без тям —

Став, і ів, і, знай, сопів.

«Ну, – гадаю, – іж, небоже!

Та для мене се негоже».

Я беруся до ковбас.

З жердки легко їх здіймаю,

Крізь віконце викидаю,

Поки всіх отак не стряс.

А за ними й сам в віконце

Вискочив та й ну чимскорше

Всі на шию надівать.

Навантажив, як коралі,

Та й до лісу далі, далі,
Скарб у яму щоб сховати.

Скарб у яму заховавши,
Спокійненько поснідавши,
До спіжарні знов біжу.

Прибігаю: Вовк ще голить!
Не доівши, кинув полоть,
З смальцем розпочав діжу.

«Вовче, – шепчу, – час до гаю!
З церкви люди вже вертають, —
Щоб нас тут хто не застав!»
Вовк, почувши се, зжахнувся,
В дірку прожогом метнувся,
Та вже ледве шию впхав!

Бачиш – повний був, мов бочка!
Став у дірці, тільки очка
Витріщив, немов баньки.
Страх відняв у нього мову...
Я ж кричу: «Чого став знову?
Ну, якої бідоньки?»

Вовк не тямить вже, що діє!
Пхаєсь в дірку, аж потіє,
Та дармий його весь труд.

Далі з лютої розпуки

Заламав передні руки:

«Лисе, – каже, – згину тут!»

«Вовче, – кажу, – чи здурів ти,

Чи від смальцю оп'янів ти?

Вилізай, пора нам в гай!» —

«Ой, не можу, мій Лисуню!

Бачиш, пуза не просуну!

Ой Микито, помагай!»

Ну, скажи ти сам, Бабаю:

Що я тут чинити маю,

Як драбузі допомогти?

Лишу Вовка – може згинуть.

Ліпше, думаю, не кинуть,

Але до попа піти.

Попросить по добрій воли,

Щоб дав пилки і позволив

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купить: <https://tellnovel.com/ivan-franko/lis-mikita>

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)